

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN “YENİKAPI MEVLEVÎHÂNESİ POSTNİŞİNİ ŞEYH CELÂLEDDİN EFENDİ MERHUM” ADLI ESERİ

MÜZAHİR KILIÇ*

ÖZET

Daha çok *Edebiyat Lüğatı* ve *Mesnevî Şerhi* ile tanınan, yaklaşık olarak elli yıl şiirle uğraşan, aruz ve hece ile 10000 beyit civarında şiir söyleyen Tâhirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun) (1877-1951) üç ayrı Türkçe divanı, bir de Farsça divançesi vardır. Bizzat kendisinin 68 sayı çıkardığı *Mahfil* dergisi ile *Sebilürreşâd*, *Sırâtümüstakîm*, *Beyânülhak* ve *İslâm Yolu* gibi dergilerde edebî, tarihî ve tasavvufî içerikli birçok şiir ve yazısı yayımlanmıştır. Öğretmenliğin yanı sıra basın hayatı ile de ilgilenmiştir. Telif ve tercüme birçok eser yazan Tâhirü'l-Mevlevî'nin burada çeviriyazısı sunulan eseri, Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Celâleddin Efendi'nin bazı menkıbeleri ile ölümüne ve Mevlevihanenin nasıl yandığına dair bilgileri ihtiva etmektedir.

Anahtar kelimeler

Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Celâleddin Efendi, Tâhirü'l-Mevlevî, Tasavvuf, Türk Edebiyatı, hatıra, şiir, Mevlânâ ve Mevlevilik.

ABSTRACT

Tâhirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun) (1877-1951) who is known with his works *Edebiyat Lüğatı* and *Mesnevî Şerhi* also dealt on poetry and had and three Turkish and one Persian divans that all of them contains more than 10.000 couplets. Many historical and mystic poems and articles by him also published in the the magazines like *Mahfil* (which is issued by himself) *Sırâtümüstakîm*, *Beyânülhak* and *İslam Yolu*. He dealt with the press, as well as teaching life. Tâhirü'l-Mevlevî's work that is presented here is includes some informations about Sheykh of Yenikapı Mevlevihanesi, Celâleddin Efendi's life and death fire of Yenikapı Mevlevihanesi.

Keywords

Celâleddin Efendi's Sheykh of Yenikapı Mevlevihanesi, Tâhirü'l-Mevlevî, Sufism, Turkish Literature, memoirs, poetry, Rumi and the Mevlevî.

Mukaddime

Eşi''a-i irşâdının müstezîsi lemeât-ı âgâhîsinin müstefizi olduğum bir mihr-i ma'-rifetin iğtirâb-ı sûrîsi üzerine yetim kalan rûh-ı mecrûhumun tercümân-ı nevhâtı olarak şu risaleyi teşkil eden sûtûr-ı siyeh-rengi yazmışım. Bir miktarı *Temâşâ* gazetesine derc edildi. Bakıyyesi gayrimatbu kaldı.

Bu defa o nefha-i rûhu, evânîn-i kalbi, o nâle-i vicdânı cihân-ı irfân, pâydâr-ı imkân oldukça nisyân-nâ-pezîr olan Şeyh Celâleddin nâm-ı akdesine bir âbide-i nâçîz ve müsterşidîn-i muhlisîne yâdigâr-ı münevveri bulunan

* Yrd.Doç.Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. muzahirk@msn.com

necl-i mükerrerme Şeyh Abdülbaki Efendi Hazretlerine dest-âvîz olmak üzere neşr ediyorum.

Feilâtün feilâtün feilün
Rûh-ı müştâkı urûc eyleyerek
Verdi fer âlem-i illiyyîne
Biz de ihlâs ile takdîm edelim
Fâtiha rûh-ı Celâleddîn'e¹

Yenikapı Mevlevihanesi çilekeşlerinden

Tâhirü'l-Mevlevî

Temâşa Gazetesi ser-muharriri Râif Bey Efendi'ye:

Mîrim,

Devr-i sâbıkın düçâr-ı mezâlîmi olan bîçâregândan birçoğunun namı sahâif-i cerâidde yad ve tezkâr kılındığı halde şerâr-ı hânümân-sûz-ı istibdâd ile bir yığın remad olan Yenikapı Mevlevihanesi'nden “O debistân-ı ma'rifetten ve onun muallim-i hakâyık-âmûzu, mürebbi-i vicdân-furûzu olan Şeyh Celâleddin Efendi merhumdan bahs edilmiyor, o kutbü'l-ahrâr ve mürşidü'l-ebrârın nâm-ı bülendi zikr olunmuyordu. *İttifâk* gazetesinin bir nüshasında Huccetullah imzasıyla zimmet-i kadr-şinâsî olan bu vazife bir miktar ifa edilmiş ve merhumun ahvâl-i pür-melâlini bilenleri hüngür hüngür ağlatmıştı. O teessür ve tehassürle âciziniz de yazdığım şu siyâh-nâme-i teellümü *Temâşâ*'ya derc ve enzâr-ı temâşâgerâna vaz' etmek üzere size gönderdim. Kabul ve reddi vicdanınıza muhavveldir.

Mef'ûlü mefâilün feülün
Ser-pençe-i zulm ile yıkılmış
Bir gam yığını, harâbedir bu!
Sînemdeki derd-i bî-kerândan
Bir mevce değil, habâbedir bu!
Bir nûr-ı celî, tûrâba girdi
Heyhât ona bir kitâbedir bu!²

Şeyh Celâleddîn Efendi kim idi?

Zikr-i celîl-i ârifânesi; mezâlîm-i iblîslerini, istibdâd-ı iftîlerini “eûzü” duymuş şeytan gibi düçâr-ı heyecân eden bu nâm-ı bülendin, bu unvân-ı Hudâ-pesendin müsemâsı bulunan vücûd-ı meâlî-nümûd; tarîk-ı feyzâ-feyz-i melevînin pîşvâ-yı âyîni, âşiyân-ı ırfân olan Yenikapı Dârü'l-Mevlevîsi'nin

¹ Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 836.

² Krş. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 791.

post-nişîn-i hakâyık-rehîni idi. Sade bu kadarı mı idi? Hayır! Meziyet ve mahiyeti benim gibi ukûl-ı kâsıra ashâbının idrâkine tenezzülden müteâlî bulunan o zât-ı âlfî; Mevlevilik nümûne-i zarâfet ve fazîleti; mekârim-i ahlâkın, kemâlât-ı insâniyyenin hulâsa-i ma'rifeti; ahkâm-ı şerîfe-i şerîatın müderris-i hikmeti; âdâb-ı münîfe-i tarîkatın muallim-i hakîkati; efkâr-ı hürriyet ve adâletin hâce-i muhteremi; ma'nâ-yı sebât ve metânetin timsâl-i mücessemi.

Şeyh Celâleddîn Efendi bir müeddib-i irfân idi ki etvarındaki vakâr-ı sâdegî, akvalindeki îmâ-yı âzâdegî, dâhil-i harîm-i bîatı olan muhlisînin ser-meşk-ı harekâtı olurdu.

Şeyh Celâleddîn Efendi bir menba-ı vicdân idi ki müntesibân-ı nükte-şinâsânı:

Meş'ûlü fâilâtü mefâilü fâilün

Âşık hemîşe nâle vü âh eylemek gerek

Yârin yolunda cismi tebâh eylemek gerek

Cân vermeyince şâhid-i aşk eylemez zuhûr

Başın fedâ-yı arbede-gâh eylemek gerek

gibi sânihât-ı reşâdetinde bir meâl-i fedâ-kârî bulurdu.

O zât-ı muhterem, o vücûd-ı mükkerrem benim rehber-i hakîkatım, Şeyh-i peyâm-ber-sîretim idi. Henüz nev-niyâz bir çille-güzîn olduğum sırada ilk lem'a-i hürriyeti o mişkât-ı nûrânîden almış, o sirâc-ı vehhâcın eşi''a-i dil-fürûzuyla zulümât-ı gafletten uyanmıştım.

O ârif-i ekber, o derece tevâzu'-perver idi ki ekser-i evkât bu abd-i âcizle uzun uzun mükâlemeler eder ve nükât-ı hikmet-âmîziyle beni ikaza gayret eylerdi.

Geçti rû'yâ gibi âh ol demler!

O güzel günler, o hoş âlemler!

feryâdıyla yâd ettiğim o musâhabât-ı mürşidâne, o vesâyâ-yı hakîmânenin tahassürü be-ni el'ân girye-bâr-ı teessür etmektedir.

315 tarîhlerinde idi ki *Resimli Gazete*'nin umûr-ı idâre ve tahrîriyesini deruhte eyleyerek bir nüsha neşr etmiştim. İntişarından bir gün sonra gazetenin matbuat idaresince bilâ-müddet tatil edildiğini evrâk-ı havâdiste mütehayyirâne okudum.

Bi't-tahkîk bu tatilin, iki pâdâş-ı evbâş olan Baba Tâhir'le Nazîf Sürûfî habislerinin yazdıkları jurnal üzerine vukua geldiğini anladım.

O vakit Şefik-i mel'ânet-refik Zabtiye Nâzırı idi. Beni bir müddet tevkif etti. İstic-vâb eyledi. Müsevvedâtın kâmilen sansür imzasını hâvi ve cevaplarım müsekkit ve haklı olduğunu görünce serbest bıraktı. Fakat bir

taftan takibat ve tahkikat devam ediyordu. Nâzır-ı habâset-mezâhirin gönderdiği merkez komiseri, Azîz-i merhûmu istintak ederek hüviyetimi ve sadakat ve hıyanetimi anlamaya çalışıyordu.

İşte o zaman Cenâb-ı Şeyh'in ibraz ettiği meâlî, cidden reşk-âver-i eâlî idi.

Pederin evlâttan, kardeşin kardeşten dâmen-çîn-i mücânebet olacağı öyle bir halde o, beni müdafaa ediyor ve kefil oluyordu.

Ey kâriîn! Bî-arafâne düşününüz, şu risalenin ilk sahifesini tezyin eden fahr-ı gü-zîn-i Mevlevîyi ser-rişte-i mefsedet ittihaz eyleyerek bir İttihâd-ı Mevlevî komitesi teşkil etmek fikriyle gazeteciliğe başladı diye itham ve jurnal edilen bir âdemi o zamân-ı mefsedette hangi merd-i cesûr iltizam ve tesahub edebilirdi?

İşte bu harikayı, bu kerameti, bu mucizeyi Şeyh Celâleddin Efendi göstermiş ve beni bir varta-i hevl-nâkden kurtarmıştı. Kemâl-i safvet ve samimiyetle itiraf ederim ki bugün hayatta bulunuşum, vücûd-ı pâki şimdi türbe-i hâmûşâne-i vedîa olan o mürşid-i meded-resânın sâye-i himmetindedir.

Hazret-i azîzin efkâr-ı aliyye ashâbından olduğunu ve taraf-dâr-ı âzâdegî bulundu-ğunu bilen eşkıyâ-yı istibdâd, takayyüdât-ı gaddârâne ile o bâz-ı ulvî-pervâzi dâma düşürmek, rûs-ı hürriyet-pervârâna bast ettiği cenâh-ı re'fet ve himâyeti bulup kırmak is-tiyorlar, mütevâliyen tâkat-şikenâne muhâcematta bulunuyorlardı.

Musırrım, sâbitim tâ cân verince halka hıdmette
Cihânın bir belâsından bana pervâ mı kalmıştır

fikirinde bulunan hazret ise, düçar olduğu felâketlere inzımam eden hastalığın te'sirât-ı bî-rahmânesinden ayn-ı rûh olan o nahîf vücûdu ile bu hücumâta karşı pâ-ber-câ-yı tem-kîn oluyor; mütevekkilâne bir azm, fedâkârâne bir sebat ile yine kürsî-i irşâdında Mesnevî-i Şerîf'in

الصَّلاَ هَنَّاكَ ظَلَمَ اسْتَ الصَّلاَ ٣

gibi şekvâ-yı istibdâd olan mebahisini okutuyor. Biz karşısında titrerken o kemâl-i talâkatle:

نوبتِ قطبِ است و فرعون است شاه ٤

نوبتِ گرگ است و يوسف قعرِ چاه

beytini takrir ediyordu.

3

كالصَّلاَ هَنَّاكَ ظَلَمَ اسْتَ الصَّلاَ

همچنین تشنیع می زد بر ملا

“(Adam) Ey ahali! Zaman zulüm zamanı, diyerek açıktan açığa sövüp sayıyordu.” Mesnevi-yi Ma'nevî, s. 444.

4 “Şimdi kurdun çağı, Yusuf kuyunun dibinde; Kıptilerin nöbeti şimdi, Firavun da padişah.” Mesnevi-yi Ma'nevî, s. 994.

Adedi mahdud olan pervâne-menişân-ı ihlâsı o şem'-i hüdâdan ayıramayan, o mihr-i nevvâr-ı hakîkati balçıkla sıvamaya muvaffak olamayan müstebidler şaşırıyorlar, ne halt edeceklerini bilemiyorlardı.

İntikâm-ı Zü'l-celâle geldi mel'ûnü'r-racîm (1326)

mısra'-ı menkûtu târîh-i helâki olan Fehîm-i leîmin kâbûs-ı belâ gibi ansızın tekyeye vürudundan sonra bir gece, evet, 322 Teşrinisani'sinin sekizinci ve leyâlî-i istibdâdın en muzlim, en menhus bir gecesi, bağteten âşiyân-ı irfân olan Yenikapı Mevlevihanesi, azîzin post-nişîn olduğu o âlî tekye yanıyordu.

Âh-ı derûn gibi yükselen kıvılcımlardan, âteş-pârelerden şakavet yıldızları husule geliyor, âdetâ semâda:

Derûn-ı kalbi yak ey aşk! Âhım âteşîn olsun
Ki şeh-râyîn-i bîdâdında bir şem'-i nevîn olsun⁵

tarzını gösteriyordu. Kavs-ı teşekkîden kurtulan tîr-i inkisâr gibi öteye beriye fırlayan âteşîn çiviler güya müstebidlerden delegecek beyin, çıkaracak göz arıyordu. Keyfîyyet-i ihtirâkına hâlâ akıl ermeyen dergâhın nısfı yandıktan sonra itfaiye gelmişti.

Lâkin dergâhın binası gibi suyolları da harap olduğundan vesâit-i itfâiyye mefkûd idi. Bir taraftan da yangına körükle gelen nüfûs-ı şakâvetin enfâs-ı hıyâneti gibi rüzgâr ateşi artırıyordu.

Tekyenin karşısındaki Rum bahçıvan, hakk-ı civâra riâyeten bostan dolabına beygir koşup su yetiştirdiği ve bununla ateş söndürülmeğe çalışıldığı halde Kadrihane Şeyhinin avene-i havenesi harem dairesinde konsol hıyaneti gibi rüzgâr ateşi artırıyordu, çekmece kırarak evrâk-ı muzırta taharrîsiyle uğraşıyordu.

Firâş-ı bîmârîde yatan aziz merhum, ateş arasından koltukla geçirilmiş ve kıymettar kütüphanesinin ta'me-i harîk olduğunu görmüştü.

O kütüphane ki hazîne-i nevâdir denilecek kadar âsâr-ı nefiseyi hâvî idi. İşte onun ihtirâkıyla birkaç mühim eser, cihân-ı imkândan nâ-bûd oldu.

Ez-ân cümle Şeyh Osman Salâhaddin Efendi merhumun tedrisine ibtidar ve aziz merhumun da takririne devam buyurduğu haşiyeli ve kayıtlı Mesnevî-i

⁵ Bu beyit, Tâhirü'l-Mevlevî'nin bir gazelinin matlarıdır. Sözkonusu gazel için bk. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 450. Bu gazel, Râik Memdûh Paşa'nın bir gazeline naziredir. Râik Memdûh Paşa'nın sözkonusu gazeli Ahmet Remzi Akyürek tarafından da taşitir edilmiştir. Bu taşitirin ilk bendi:

Yetiş sâkî ki meclis gayret-i huld-i berîn olsun
Gören dîdârını ister mi bir de hûr-ı in olsun
Leb-i Kevser-feşânın bir dokunsun câm-ı lebrîze
Mey-i pür-şûr anda lezzetun li'ş-şâribîn olsun

Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri, s. 131.

şerîf -ki bir eser-i fevkalâde olup fakire de hıdmet-i tahrîrinde bulunmuştu- orada bir avuç külden ibaret kaldı.

Gönül ma'mûresi artık harâb-âbâda dönmüştür
Yanıp sonra yıkılmış bir hazîn bünyâda dönmüştür⁶

hâl-i hüzn-âverini alan tekyenin sûzişli manzarası o esnada bana:

دريغا خانقاه مولوی گشت
کنون خاکسترِ غدر و مظالم
شرارِ ظلم و عدوان سوخت او را
از آن تاریخ شد (قربان ظالم) ۱۳۲۵

tarihini söyletti.

Dergâh yandı! Fakat yine o can yakıcı, hanüman söndürücü müstebidlerin meramı hasıl olmadı. Erbâb-ı şevk ü garâm, yine o lâne-i perîşândan dağılmadılar.

عَفَّتْ الدَّارُ بَعْدَ عَافِيَةٍ فَاسْتَلُّوا خَالَهَا عَنِ الْأَطْلَالِ

levhasını teşkil eden o harabeden ayrılmadılar. Yüreklere daha ziyade yangın olduğu halde semenderâne o nümüne-i nîrânın, o hâkister-i udvânın kenarına oturdular.

Bezm-i cem teşkîl eder rindân her vîrânede

hükm-i sebât-kârânesini gösterdiler. Viranede defîne bulunur iddiasını teyit ettiler.

Hazret-i Şeyh âşiyân-cüdâ olan Dedegânın te'mîn-i istirâhati için kendi rahatını feda etti. Lutf-ı İlâhî ile yangından kurtulan harem dairesine onları iskân etti. Kendi muktedir olabildikçe gelip mukabeleyi icra etmek üzere ayrı bir eve çıktı.

Vâ esefâ ki orada da rahat edemedi. Çıkası gözler, züvvârını görmek için kapısına dikilmiş; kırılması parmaklar, harekâtını jurnal etmek için âmâde-i tahrîr bulunmuştu. Bir taraftan da verem, o mühlik illet, pençe-i âhenîn-i istibdâd gibi o hatib-i irfânı susturmaya, enfâs-ı kudsiyyesini kesmeye çalışıyordu. Bulunduğu evden dergâha, oradan köşke nakledildi.

⁶ Tâhirü'l-Mevlevî'nin bir gazelinin matları olan bu beyit için bk. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 359.

Bu beyit Edirneli Nazmî'nin (ö. 970/1562-3) bir gazelinin hatırlatmasıdır:

Başum âhumla dumanlı yüce bir tağa dönmüştür

Gözüm yaşumla şu tolmış iki bardağa dönmüştür

Edirneli Nazmî Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin), s. 1872.

⁷ “Yazık! Mevlevî hankâhı şimdi hiyanet ve haksızlığa (uğrayıp) toprak oldu. Zulüm ve düşmanlık ateşi onu yaktı; bu yüzden “kurbân-ı zâlim: 1325” ona tarih oldu.” Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 902; Tâhirü'l-Mevlevî'nin Farsça Divançesi ve Tercümesi, Metin kısmı, s. 74, inceleme kısmı, s. 95.

⁸ “Sevgilinin evi yok olup gitti. Onun halini, bıraktığı izlerden sorun.”

Nihayet 323 Mayıs'ının 18. Pazar gecesi:

Ölürsem görmeden millette ümmîd ettiğim feyzi

Yazılsın seng-i kabrimde: Vatan mahzûn, ben mahzûn⁹

meâlîni düşünerek vatan-ı aslîsine ric'at etti. Evet! Rûh-ı Celâl, âzm-i Cemâl oldu.

Kıymetin bilmedi kûteh-nazaran

Aldı ol hazreti, Hak celle celâl¹⁰

Ravvehallâhu teâlâ rûhehu ve kaddesenallâhu bi-sırrihi'l-azîz.

ای ز هجران [و] فراق آسمان بگریسته
دل میان خون نشسته عقل و جان بگریسته
جبرئیل و قدسیان را بال و پرها سوخته
انبیا و اولیا را دیدگان بگریسته¹¹

Celal Efendinin rihleti vâkıan erbâb-ı istibdâdın mûcib-i meserreti oldu. Lâkin o mürşid-i hakîkînin gaybûbeti cihân-ı ma'rifete, bâ-husûs âlem-i Mevleviyyete bir ziyâ-ı azîm îrâs etti. "Mevtü'l-âlim, ke-mevti'l-âlem"¹² hakikatini izhar eyledi.

Na'ş-ı mukaddesi -vasiyeti mucibince- köşkten kaldırılıp dergâha getirildi.

Lâkin nasıl? Tasviri en metin kalemleri şikeste-zebân-ı teessür edecek, mütalaası en lâ-kayd yürekleri dâğ-dâr-ı teellüm eyleyecek bir surette! Pençe-i sîne-şikâf-ı sheherle giribân-ı şarkın çâk çâk olduğu, etrâf ü âfâk, envâr-ı âhîret gibi. 13 suretinde bir levn-i dîgere boyandığı bir anda; Midhat Paşa çiftliğinden -köşk o civarda idi- dergâha giden ve türâb-ı kabr arasından zuhur eden mevta kemikleri gibi gayr-i muntazam toprak yığınları miyanında tek tük taşları bulunan yolda, tîşe-i istibdâd ile yıkılmış nihâl-i ümmîd gibi kütükleri devrilmiş; ziyasız, havasız zindanlarda sürüne sürüne reng-i tabîsi zail olmuş bir çehre gibi yaprakları ısıfırara başlamış bağlar arasında, meyyit-i müteharrik denebilecek dört vücudun dûş-ı ihtirâmında bir serîr-i mukaddes, bir mahmil-i akdes âheste-revân oluyordu.

⁹ Bu beyit Namık Kemal'in (ö. 1888) bir dörtlüğüne aittir:

Sen oldun cevrine ey dil-şiken mahzûn ben mahzûn
Felek gülsün sevinsin şimdi sen mahzûn ben mahzûn
Ölürsem görmeden millette ümmîd ettiğim feyzi
Yazılsın seng-i kabrimde: Vatan mahzûn, ben mahzûn

Namık Kemal'in Şairliği ve Bütün Şiirleri, s. 381.

¹⁰ Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 558.

¹¹ "Ey ayrılığı gökleri ağlatan, gönlü kana bulayan, aklı ve canı inleyen, Cebrail ve meleklerin kolumu kanadını yakan, enbiya ve evliyaya gözyaşı döktüren kişi!"

¹² "Âlimin ölümü, âlemin ölümüdür."

¹³ "Orada ne güneş (görürler), ne de dondurucu soğuk." Kur'an, 76/13.

Yüzleri teessürât-ı kalbiyyelerini hâkî, gözleri katarât-ı meserretle bâkî olan o dört vücuttan biri, Hazret-i azîzin sevgili birâder-zâdesi Nutkî Efendi; diğeri: mürîd-i muhlisi, tabîb-i müdâvîsi Doktor Gâlib Hakkı Bey, öbürleri de akârib-i muhlisînininden Bahâüddin ve Saîd Efendi'ler idi. O serîr-i seyyâr ise efsûs, na's-ı muhterem-i azîzi hâmil tabut idi ki her türlü âlâyiş-i ârâyişden âzâde bulunuyordu.

Bu musibet-i uzmâya fecrin döktüğü dümû'-ı mütevâliyeden gözleri kızarmış ve in'ikâs-ı hazîniyle âyine-i hâver-i hûnîn bir renk almıştı. Güneş de işrâkât-ı ma'neviyesinden istizâe ettiği bir mihr-i hakîkatin suretâ inkisâfa uğramasından müteessir olarak sehâib-i seherle çehre-i mâtem-nâkini setr etmişti. Bu kâfile-i felek-zedeyi, hazin hazin nağmeleriyle yemîn ü yesârından takib eden kuşların safirinden bile bir nevâ-yı azâ, aşağıda ufak ufak mevcelleriyle akan Çırpıcı Deresi'nin cereyanından bile bir nâle-i seyyâle hissediliyordu. Hülâsa enfûs ü âfâk, likâ-yı mübârekine müştâk olduğu bu rûh-ı mücessem gaybûyetiyle düçâr-ı âlâm olmuştu.

أُولَئِكَ سِرُّ أَبِيهِ¹⁴ sırrının bi-hakkın mazhar-i tâmi olup vâlid-i mâcidinin ahvâl-i rûhiyye ve cismâniyyesine tevârüs etmiş olan Bâkî Efendi, şu mahrûmiyyet-i fevkalâde üzerine şâyân-ı terahhum bir halde bulunuyordu. Gâh:

Hâmûş hâmûş ederdi efgân

vadisinde bir sükûn-ı hayret-âmîze müstağrak oluyor; gâh:

فَلَمِنُ بَعْدَكَ أَشْكُو أَلْمَى يَا أَبَتِي كَيْفَ أَمْسَى فَرِحًا نَارُكَ تَكْوَى الْأَكْبَادَ¹⁵

zemininde “Ah babacığım!” feryadıyla bütün mevcudatı ağlatıyordu. Biraz sonra o mezalim kurbanı olan Şeyh Celîl-i muhteremin na's-ı mükerrerimi dergâha, o âteş-i istibdâd yangını olan âşiyân-ı harâba getirildi. Etrafı yanık ve yıkık duvarlarla muhât olan matbah-ı Mevlânâ'nın külleri süpürülüp oraya konuldu. Sabah namazından sonra 1006 tarihinde tesis olunan Yenikapı Mevlevihanesi'nin on sekizinci şeyh-i ârifî olan o vücûd-ı nâdirü'l-mevcûd gasl ediliyordu. Mevkiin manzara-ı mâtemîsine azîzin teneşir üzerindeki cism-i nahîfinin duruşu bütün bütün hüzn-efzâ oluyordu.

Erbâb-ı ihlâs, o mübarek kademlere yüz sürüp hararetili gözyaşlarıyla ıslatıyorlar, hayyen ve meyyiten pâk olan o cism-i mutahharı, âşıkâne yıkıyorlardı.

Esnâ-ı gasilde okunan nuût-ı şerîfe arasında Hazret'in kendi bestelediği düğâh âyininden

14 “Çocuk, babasının meyvesidir.” Krş. أُولَئِكَ سِرُّ أَبِيهِ : “Çocuk, babasının sırrıdır (meyvesidir)”, Emsâl ve Hikem, I, 281.

15 “Ey babacığım! Derdimi senden başka kime anlatayım. Senin ayrılık ateşin içimi kavururken nasıl mutlu olurum.”

أَحْيَاكُمْوَا جَلَالِي جَلَّ جَلَالِيًّا¹⁶

نَادَى نَسِيمِ عَشْوِكَ فِي أَنْفُسِ الْوَرَى

beyt-i âşikânesi kimsede zabt-ı bükâyâ imkân bırakmıyordu. Gasil ve tekfinin hitamından sonra eyâdî-i istibdâdın mahv etmek istediği o vücut, âğûş-ı tâbûta tevdi edildi. Fakat banlar hep birkaç kişi marifetiyle yapılıyordu. Çünkü vukû'-ı irtihâli o kara haberi ilân edecek evrâk-ı havâdis o sabah bilmem nedense biraz geç çıkmıştı. Evvelden daima yıldız poyrazını kollayan, şimdi ise her havaya karşı dönen eski gazeteler, o soba fırılacağı gibi olan kâğıt parçaları bile “bir ziyâ-ı azîm” ser-levhasıyla Hazret'in irtihalini ve fezâil-i zâtiyesini müevvil bir lisan ile yazıyorlardı.

O kadarcık yazılması ise muhlisîn-i ihvânımızdan ve matbûât-ı dâhiliye hulefâsından Cemal Bey'in fedâkârâne denecek ibram ve istirhamı üzerine kabil olabilmışti.

Bunları okuyan müntesibîn-i Mevleviyye koşa koşa ve belki uça uça dergâha gel-mişti. Vâ esefâ ki Şeyh-i mükerrermin tabutunu, o taht-ı revân-ı mesâibi Kocamustafa-paşa'ya doğru gitmiş bulmuştu.

Gelip de cenazenin gittiğini haber alanlar, arkasından koşuyorlar, yine o rehber-i hakîkatin dâmen-gîri olmak istiyorlar, yetişenler zîr-i tâbûtta mütedehhiş ve mebhût bir halde yürüyen kâfile-i muhlisîne iltihak ediyorlar.

تا بوت مگر بشنوم از رخنه تابوت¹⁷

temennîsiyle sabr-ı teslîmi ayakucuna uzatıyorlardı. Kocamustafapaşa'ya gelindi. Tabut, Sünbül Efendi Hazretlerinin muvâcehe penceresi önüne konuldu.

Tabii cemaat bir tarafa çekilip ve vakt-i salâti bekleyecekti. Daha öğle namazına epeyce bir vakit vardı.

Lâkin herkes pervane gibi o şem'-i hâmûşun etrafına toplanmak arzusunda bulunuyor, o kutb-ı tevhîdin dairesinden uzaklaşmak istemiyordu.

Gittikçe, gelenler tezayüd ediyordu. Neden sonra ezan okunup namaz kılındı. Ba'dehu musallâya teveccüh edildi. Ashâb-ı şakâvetin tedâbîr-i şeytân-pesendânesine rağmen toplanan cemaati, caminin avlusu istîfâ edemiyordu. Salât-ı cenâzeyi, merhumun hem-râz-ı irfânı ve peder-i cennet-makarrının halifesi olan meclis-i meşâyih reîs-i lâhıkı fazîlet-meâb reşâdetlü Şeyh Elif Efendi hazretleri kıldırdı. Hakikaten “er kişi niyyetine” kılınan bu namazı müteakıb hazreti tezkiye etti. “Ey cemaat! Bu merhumu nasıl bilirsiniz?” sualine muhatab olan kulûb-ı muhlisenin evfâh-ı teessüründen çıkan “iyi biliriz” cevabı, hiçkırıklar, ahlar, feryatlarla beraber âlem-i bâlâyâ yükseldi. Ba'de'd-duâ o mükerrer cenaze omuzlar, başlar üzerine kaldırıldı. Daha doğrusu o tabut, kat'-ı alâik-ı nâsût ile âzim-i lâhût olmaya başladı.

¹⁶ “Senin aşkının esintisi, insanların gönüllerine ‘sizi yaşatan, benim yüceliğimdir’ diye seslendi.”

¹⁷ “Tabutun deliğinden belki senin kokunu alırım.”

Kocamustafapaşa'dan Mevlevihaneye teveccüh eden bu hazin kafile gittikçe büyüyor, tarikata mensub olmayanlar değil, milel-i gayr-i müslime bile refakat ediyordu.

Ey kârî'n! İtimad ediniz ki hayatında o Şeyh-i ekberden istifaze etmekten mahrum bırakılan müstersidîn, o esnada bile men edilmek isteniliyor; cemaatten bilinenlerin isimleri yazılıyor, bilinmeyenlerin jurnal edilmek üzere soruluyordu.

Ben, tabutun ayakucu başımda ve:

صَبَّتْ عَلَى مَصَائِبُ لَوْ أَنَّهَا صَوَّوَتْ عَلَى الْيَّامِ صِرْنَ أَلْيَالِيَا¹⁸

feryâd-ı hazîni lisanımda olduğu halde bî-hûşâne bir halde giderken ağlayan gözlerim bu melâtinin vech-i kerîhini görüyor, hasret-i mürşidle yanan yüreğim bu zâlimlere la'net okuyordu. Dergâha geldik. Efsus! O Şeyh-i akdesi o vücûd-ı mukaddesi velâdetinin altmış birinci ve meşihatının yirmi ikinci yılında mezâr-ı ehl-i ibtisâr olan kabrine tevdi ettik. Toprak onu kucakladı, erbâb-ı istibdâdın keskin tırnaklı pençesinden kurtardı. Lâkin biz *المُؤْمِنُونَ لَا يُمُوتُونَ*¹⁹ sırrına mazhar olan o ârif-i hakkânînin irşâdât-ı sûriyye-sinden mahrum kaldı.

فلک را هیچ نباشد به از این کار که یاری را جدا گرداند از یار²⁰

Hükm-i kazâ, bu defa da erbâb-ı şakâya muavenet etti. O cevher-i girân-bahâ kara toprak altında inzivaya girdi. Fakat:

Cevher-şinâs olanlar nâmın unutmaz aslâ
Gerçi türâb içinde gencîne oldu kendi²¹

Cismi defîn-i hâk, ruhu âzim-i eflâk oldu.

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilün

Yerde yattıkca vücûd-ı akdesi
Rûhu olsun âsmânda kâm-bîn²²

Ba'de'd-defn herkes dağıldı. Ben bir müddet oradan, Şeyhimi elimden alan o mezardan ayrılamadım.

Beni de nezdine celb et Şeyhim
Yaşamak gayri bana verdi melâl
Ne için böyle yetîmin kalayım
Eylemezdin beni aslâ ihmâl

18 "Başıma öyle dertler geldi ki gündüzlerin başına gelseydi onları geceye çevirirdi."

19 "Müminler ölmez."

20 "Feleğin, dostu dosttan ayırmaktan daha iyi bir işi yoktur."

21 Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 556.

22 Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 56.

Pâyını öpmüş iken kabrine âh!
Olayım böyle revâ mı rû-mâl²³

enîni ile kendi kendime ağladım durdum. Bilâhare tanzim ettiğim târîh-i âtiye o beyitleri de ilâve eyledim.

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Himmet-i vâlâ-yı Mevlânâ edince feth-i bâb
Şâhid-i maksûd-ı âciz açtı vechinden nikâb

Lem'a-pâş-ı farkım oldu ma'nevî bir âfitâb
Bir İlâhî neş'e etti hâtırı pür âb ü tâb

Âsitân-ı Ka'betü'l-uşşâka ettim intisâb
Pây-bûs-ı Hazret-i Şeyh'imle oldum kâm-yâb

* * *

Ni'met-i uzmâ bilirken bir lihâz-ı şefkatin
Cân ile cüyâ iken âsâr-ı feyz-i hıdmetin

Tûtüyâ etmek dilerken Hak-i Pây-ı hürmetin
Kesb edip huddâmı olmak rütbe-i ulviyetin

Âsitân-ı Ka'betü'l-uşşâka ettim intisâb
Pây-bûs-ı Hazret-i Şeyh'imle oldum kâm-yâb

* * *

Ey Hudâ, ey ârifin manzûrunu pür-nûr eden
Hâk-i pâ-yı ârif oldum isterim feyz-i hasen

Zâhir olsun sırr-ı Mevlânâ, Celâleddîn'den
Bende-i ahkar için yâ Rab! Çünkü işte ben

Âsitân-ı Ka'betü'l-uşşâka ettim intisâb
Pây-bûs-ı Hazret-i Şeyh'imle oldum kâm-yâb

* * *

Nazra Şeyhim! Nazra ey mihr-i semâ-yı ma'rifet
İnkişâf etsin fakîre tâ fezâ-yı ma'rifet

Olsun ol âlemde tennûre-güşâ-yı ma'rifet
Eyleyip bu beyt ile benden nevâ-yı ma'rifet

Âsitân-ı Ka'betü'l-uşşâka ettim intisâb
Pây-bûs-ı Hazret-i Şeyh'imle oldum kâm-yâb

* * *

²³ Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 559; Sefine-i Evliyâ, V, 243-245; Şâir Antları, s. 15-18.

Birbirin vely eyledikce tâ ebed her sâl ü mâh
 Kalb-i ma'mûrun olup envâr-ı Hakk'a cilve-gâh
 Müstefîz-i nûrun olsun âşıkân çün mihr ü mâh
 Böyle fahr eyler iken Tâhir eyâ zî-intibâh
 Âsitân-ı Ka'betü'l-uşşâka ettim intisâb
 Pây-bûs-ı Hazret-i Şeyh'imle oldum kâm-yâb²⁴

ve:

Remel: Feilâtün feilâtün feilün

Hazret-i Şeyh ki Celâlü'l-Hak'dır
 Ayn-ı Mollâ denilirse hakdır
 Zât-ı âlîsini kılmış Mevlâ
 Reh-ber-i şâh-reh-i Mevlânâ
 Enfesün mihrî vü şems-i âfâk
 Pertev-endâz kılup uşşâk
 Oldu ez-cümle o âlî-himmet
 Abd-i nâ-çize veliyyü'n-ni'met
 O efendim, ben onun bendesiyem
 Bende-i kemter-i efkendesiyem
 Bahre nisbetle onun katresiyem
 Haşre dek olsun o kudsî-mâye
 Sürme-i çetr-i hümâyûn-sâye
 Olâ yâ Rabbi Celâlüddîn'in
 Nâşir-i feyzi Celâlüddîn'in
 Mehbit-i feyzi Celâleddîn'in²⁵

ve:

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Âşinâ-yı hâl olan hâmûş-ı kıl ü kâl olur
 Yoksa her kavvâlî sanma âşinâ-yı hal olur
 Taylesân-ı zerkî, zîb-i dûş tezvîr eylemez
 Bir gönül ki bend-i zülf ü dâne-i ferhâl olur
 Kâinâtı mazhar-ı Mevlâ bilen, ebrûsuna
 Dil-berin, Allâhu ekber-gûy-ı istikbâl olur

²⁴ Çilehâne Mektupları, s. 49-50; Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 34-35.

²⁵ Mir'at-ı Hazret-i Mevlânâ, s. 15-38; "Tâhirü'l-Mevlevî'nin Hilye'sine Göre Mevlânâ", *Erdem*, yıl: 2008, sa. 50, s. 212-220.

Ârif-i ahvâl olan bir hâlete dil bağlamaz
İnkılâb eyler zamân idbâr olur, ikbâl olur

*Kenzü lâ-yefnâ kanâat*²⁶ olduğun fehm eyleyen
Şübhesiz müstağni-i dârât-ı câh u mâl olur

Genc-i istiğnâda âlemden olan dâmen-keşân
Kâf-ı ulviyyette bir ankâ-yı kudsî-bâl olur

Ey terakkî isteyen dünyâda sen zannetme kim
El etek öpmekle insan nâil-i âmâl olur

Merd-i kâmil eylemez takbîl-i zeyl-i ehl-i câh
Âb-ı rûyî çünkü insâniyyetin pâ-mâl olur

Merdüm-i kâmil odur ki bende-i Mollâ gibi
Âstîn-efşân-ı vech-i âlem-i timsâl olur

Ol şehen-şâh-ı hakâyık-rütbe kim, zer-sikkesi
Lem'a-pâş-ı târem-i eflâk-ı alü'l-âl olur

Halka-bend-i rahle-i tahkîkî efrâd-ı kirâm
Dil-figâr-ı sûz-ı aşkı zümre-i abdâl olur

Kâse-dâr-ı selsebîl-i feyzi Hızr-ı zinde-dil
Mektebinde Cebreil bir tâlib-i nev-sâl olur

Hâk-rûb-ı matbah-ı irşâdî zülf-i hûriyân
Mervah-ı kânûnı kudsîlerdeki şeh-bâl olur

Hazret-i Hünkâr-ı Mevlânâ veliyyü'l-ârifin
Kim gürûh-ı evliyâyâ reh-ber-i iclâl olur

Bir çerâğ-ı dâimî yakmış ki ol hurşîd-i aşk
Âşıkânın sînesinde şu'lesi cevâl olur

İşte ol rûşen-çerâğın bir güzîde şu'lesi
Reh-ber-i Hak Şeyh Celâleddin-i sâfi-bâl olur

Mürşidim, Şeyhim, veliyy-i ni'met-i bî-minnetim
Kim uluvv-i rütbetinde kilik-i aczim lâl olur

Hakk-ı âlîsinde Tâhir hâmemin lâl olması
Mâverâ-yı akl olan ahvâl-ı Şeyh'e dâl olur²⁷

²⁶ أَلْفَنَاءُهُ مَالٌ لَا يَنْفَدُ وَ كَنْزٌ لَا يَفْنَى: "Kanaat bitmeyen bir mal ve tükenmeyen bir hazinedir." Keşfü'l-hafâ', II, 102.

²⁷ Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 70-72; Mir'at-ı Hazret-i Mevlânâ, s. 48-49; Çilehâne Mektupları, s. 66-68. Ahmet Remzi Akyürek'in de bu şiirle aynı vezin ve kafiyede bir gazeli vardır. Bu gazelin matları:

Merd-i kâmil herkese her hâlde hem-hâl olur

tarzında her mısraı nâzımının aczine bürhan olabilecek sözlerimle tavsifine çalıştığım ve şu yavelerime karşı birçok iltifât-ı müşevvikâne ve da'vât-ı mürşidânesine nail olduğum muallâ ve mükerrem şeyhimin vefatına tarih yazacağım hatırıma gelir miydi? Muhal zannedilen birçok şeyi sâniha-i imkâna getiren zaman beni, onu da görmek felâketine uğrattı. Ve irtihâl-i azîz için tarih yazmak gibi acıklı bir vazifeyi bedbaht kalemime tahmil etti. O son ve mukaddes hizmeti şöylece ifa ettirdi:

Remel: Feilâtün feilâtün feilün

Hikmet-i Hazret-i Rabb-i Müteâl
Eylemiş âlemi bir cây-ı zevâl

Bu cihan yek-sere bir dâr-ı fenâ
Anda imkân-ı bekâ emr-i muhâl

Nasıl olmaz ki esâsen hâdis
Görünen varlığı evhâm ü hayâl

Şekl-i hestîde nümâyan oluşu
Güneşe nisbet ile ayn-ı zılâl

Bunu terk etmeye cân vermededir
Âşinâ-yı Hak olan sâhib-i hâl

Burada ölme, dirilmek demedir
Sırr-ı *el-mevtü likâdır*²⁸ buna dâl

İşte bir mürşid-i yek-tâ da edip
Terk-i cân eyledi âheng-i visâl

Ana fikrimce hitâbı Hakk'ın
*İrcüü*²⁹ emri değil lafz-ı *teâl*³⁰

Rehber-i şâh-reh-i Mevlânâ
Fahr-ı erbâb-ı Hudâ Şeyh Celâl

O tecellî-geh-i Mevlâ ki idi
Sînesi cilve-geh-i ism-i Celâl

O nigeş-bân-ı hakâyık ki idi
Dîdesi nâzır-ı envâr-ı cemâl

Mâil-i âlâm olur da vâsıl-ı âmâl olur

Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri, s. 163.

²⁸ “Ölüm bir kavuşmadır.”

²⁹ اِرْجِعِي اِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً : “Sen O’ndan hoşnut ve O senden hoşnut olarak Rabb’ine dön.”
Kur’ân, 89-28.

³⁰ تعال : “gel!”

O mürebbî-i hakîkat ki idi
 Nükte-i vahdet için zâtı meâl
 Gıpta-bahş-ı urefâ ma'rifeti
 Fazlı reşk-âver-i ashâb-ı makâl
 Feyz-i himmetle olurdu nazarı
 Hâdi-i güm-reh-i vâdî-i dalâl
 Bende-i muhlisine eyler idi
 Hâl ü tavrı ile ta'lîm-i hisâl
 Müstefid olmadılar re'yinden
 Gitti Allâh'a o fikr-i cevval
 Kıymetin bilmedi kûteh-nazarân
 Aldı ol Hazret'i Hak celle-celâl
 Rihleti yaktı kulûbu, gerçi
 Cânı cânânına etti îsâl
 Rûz-ı dil-sûz-ı firâkı oldu
 Dil-i mahzûnuma yevm-i ehvâl
 Beni de nezdine celb et Şeyhim!
 Yaşamak gayri bana verdi melâl
 Ne için böyle yetîmin kalayım
 Eylemezdin beni aslâ ihmâl
 Pâyını öpmüş iken kabrine âh
 Olayım böyle revâ mı rû-mâl
 Câ-yı ta'zîmin olan sîneme bak
 Âteş-i firkat ile mâl-â-mâl
 Vechini gâib eden çeşmimi gör
 Dem-be-dem etmede îsâr-ı leâl
 Feyz-i nutkun ile dil, zinde iken
 Şimdi can, hecrin ile mürde-misâl
 Böyle hasretle güzâr eyleyecek
 Devr-i ömrümdeki eyyâm ü leyâl
 Meşhed-i enverin artık olacak
 Bana bir bûse-geh-i istikbâl
 Bendene âlem-i bâlâda dahi

Dest-gîr ol yine ey mürşid-i âl!
 Garka-i nûr-ı tecellî etsin
 Seni eltâf-ı Hudâ-yı fa‘‘âl
 Âlem-i akdes içinde olasın
 Dâhil-i meclis-i Peygamber ü âl
 Yâd-ı hengâm-ı vefât olmak için
 Sana ey Şeyh-i Celîlü'l-ahvâl
 Etti bu mısraı Tâhir tahrîr:
 Aldı ol Hazret'i Hak celle celâl³¹
 (آلدی اول حضرتی حق جل جلال) 1326

Târîh-i dîger

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilün
 Gûş edip neyden nevâ-yı ircii³²
 Etti Şeyh-i Mevlevî azm-i Cemâl
 Bendesi Tâhir dedi târîhini:
 Verdi cânın mürşid-i a‘zam Celâl³³
 (ويردى جانن مرشد اعظم جلال) 1326

Târîh-i dîger

Recez: Müfteilün mefâilün müfteilün mefâilün
 Fikr-i likâ-yı yâr ile gitti bekâya Şeyhimiz
 Sahn-ı fenâda eyleyip kesb-i kemâl-i ma‘nevî
 Müş‘ir-i irtihâlidir şu mısra‘-ı güher onun
 Mürtahil-i cemâldir Şeyh Celâl-i Mevlevî³⁴
 (مرتحل جمالدر شيخ جلال مولوى) 1326

Halil Edib Bey Efendi'nin Târîhi

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
 Vâkıan pîr ü cevân her kim olursa şübhesiz

³¹ Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 557-559; Şâir Anıtları, s. 13-16.

³² رُجِعِي إِلَي رَبِّكَ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً : “Sen O’ndan hoşnut ve O senden hoşnut olarak Rabb’ine dön.”
 Kur’ân, 89-28.

³³ Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 560; Şâir Anıtları, s. 17.

³⁴ Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 560.

Gün gelir arz-ı vedâ' eyler bu dâr-ı mihnete
 İğtirâbı bir midir lâkin düşün feyz ehlinin
 Âlemi târîk eder onlar uyûn-ı hasrete
 Çekti dünyâdan elin ol zümre-i pâkîzenin
 Bir güzîde mefharı azm etti kurb-ı Hazret'e
 Dergeh-i bâb-ı cedîdin Şeyh-i vâlâ-himmeti
 Her gören meftûn idi candan o kudsî-sîrete
 Mislini nâdir görür devran bir öyle kâmilin
 Rûh-bahş eylerdi enfâsı rumûz-ı hikmete
 Eyledikçe Mesnevî'den canları reyyân-ı feyz
 Sevk ederdi âlem-i ervâhı vecd ü hayrete
 Gerçi zâhirde o takrîr ü huzûra hasretiz
 Çeşm-i can vakf-ı temâşâdır o vaz'-ı meknete
 Sırrı bâkîdir eder ta'dîl-i hüzn-i iftirâk
 Bir zamân ermez zevâl zîrâ zılâl-i himmete
 Eylesin hem-bezm-i Mevlânâ Hudâ-yı Zü'l-celâl
 Hayli müddetten beri müştâk idi ol devlete
 Âsumân târîhine eyler edîbin ser-fürû
 Gitti dünyâdan *Celâleddin Efendi* cennete
 (كيتدى دنيان جلال الدين افندى جنته) 1326

Kudemâ-yı İhvânımızdan Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi Baş Kâtibi
 İsmet Bey Efendi'nin Tarihi:

Hezec: Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

Cenâb-ı Şeyh Osman Velî'nin necl-i mes'ûdu
 Yigirmi iki yıl hüsn-i idâre etti dergâhı
 Dedi Dervîş İsmet hîn-i fevtinde bu târîhi
 Celâl-i Mevlevî aşk ile buldu vuslatullâhı
 (جلال مولوى عشق ايله بولدى وصلت اللهى) 1326

Hazret-i azîzin irtihalinden sonra mahdûm-ı mükerreremi Şeyh
 Abdülbâkî Dede Efendi bi'l-irs ve istihkâk cânîşini olacaktı. Zâten
 merhûma hayatta iken de vekâlet ediyordu. Çelebi Efendi Hazretleri
 tarafından Yenikapı Mevlevihanesi meşihatının Bâkî Efendi'ye tevcihi
 hakkında Yıldız'a bir arıza takdim edilmişse de bir türlü iradesi
 çıkamıyordu. Çünkü devr-i istibdâdın en ziyâde mürevvic mel'aneti ve

mu'tî ve âhız-ı lisân-ı Peygamberînin mezkûr la'neti olan rüşvet o arızanın önüne bir sedd-i mûmânaat teşkil ediyordu.

Halep'ten bir nâ-ehil tarafından teklif edilen altınlar Ebu'l-hüdâ'nın doymak bilmeyen çıkası gözlerini kamaştırmış, onları elde etmek için bir hakk-ı meşrûu ayakaltına almaya kalkışmıştı.

Lâkin hamden sümme hamden ki:

Bendesini kimseye etmez zebûn

Böylece dir âdet-i Mollâ-yı Rum

hakikati tezahür etti. Hürriyetin i'lâmı her türlü ebvâb-ı fesâd gibi o sehâr-ı mekkârın da dehân-ı efsun-kârını kapadı. Üzerine sıçrattığı esmâ ile zât-ı habâsetinin müsemmâ bi'n-nakîz olduğu anlaşıldı.

Takriben yüz elli seneden beri eben an-ced³⁵ mesned-i meşihat olan bir aileyi bulunduğu dergâhtan çıkarmaya teşebbüs eden o hâini, adl-i İlâhî dârü'n-nedve-i dalâl olan kendi tekyesinden ihrâc edip mahbes-i eşirrâya getirdi. ... من حفر بئراً³⁶ gayyâsına yuvarladı. Çelebi Efendi hazretleri hakkı müstahakkına, tekyeyi Şeyhine verdiler. Ve meşihatnameyi Konya'da Ateşbazulu zâviyedârî Yakub Dede Efendi ile irsal buyurdular. Vâlid-i mâcidinin irtihalinden yetmiş iki, evet, tamam yetmiş iki gün sonra ve Temmuz'un yirmi dördüncü Pazartesi günü Abdülbaki Dede Efendi Bâb-ı Cedîd Mevlevihanesi'nin şeyh-i cedîdi oldu. Resm-i iclâsında dua eden meclis-i meşâyih reîs-i irfân-enîsi fazîlet-meâb reşâdetlü Şeyh Elif Efendi hazretleri İttihad Terakkî Cem'iyet-i aliyyesiyle kahraman askerlerimizin temâdi-i muvaffakiyâtı hakkında Fâtîha-hân olarak Mevlevîlerin öteden beri âşik-ı âzâdeği bulunduğunu ispat etti.

Şeyh-i cedîdimizin makâm-ı meşihâtına kuûdundan sonra peder-i cennet-makar-rının bıraktığı beyt-i şerîften ibtidâen Mesnevî-i Şerîf takririne başlamalarını kendilerinden rica ettim. Muttasîf oldukları tevâzu ve mahviyet sevkiyle adem-i iktidârlarından bahsettiler. Fezâil-i müktesebelerini pek iyi bildiğim cihetle talebimde ısrar ettim ve ediyordum. Ahîren Çelebî Efendi hazretlerinin İstanbul'u teşrif ve bilimum Mevlevihanelere Mesnevihan tayin buyurdıkları sırada Şeyh Bâkî Efendi'ye de Mesnevî-i Şerîf takririni emrettiler. Teşrinievvel'in otuzuncu Perşembe günü hezâr nevîn âvâz-ı râz olan şeyhimiz ders-i şerîf-i Mesnevî'ye âğâz ve hakikaten o makama elyak olduklarını ibraz eylediler.

³⁵ Eben an-ced: "Babadan, dededen, kuşaktan kuşağa."

³⁶ "Her kim bir kuyu kazarsa.", krş. مَنْ حَفَرَ لِأَخِيهِ قَلْبِيًّا أَوْ قَعَهُ اللَّهُ فِيهِ قَرِيْبًا : "Allah, kardeşine kuyu kazın kişiyi en yakın zamanda o kuyuya düşürür." Keşfü'l-hafâ, II, 245. Ayrıca bk. Emsâl ve Hikem, IV, 1741.

Lillâhi'l-hamd bu emel-i hâlisânem de hâsıl oldu. Şeyh-i mağfûrumun kürsi-i tah-kîkî boş kalmadı. Orada necl-i fazilet-perveri neşr-i ma'rifete başladı.

Tesâdüfât-ı hasenedendir ki ilk ders-i şerîf, “müsebbib-i hakîkinin irâde-i İlâhiyyesi olmayınca esbâbın tesiri olamayacağı”na dair olup, irad buyurulan emsile-i ârifâne arasında

آتش ابراهیم را دندان نزد
چون گزیده حق بود چو نش گزد^{۳۷}

beyt-i şerîfî de okunuyordu. “Ateş, Hazret-i İbrahim’e mazarrat vermedi. Makbûl-ı İlâhî olan öyle bir zât-ı nûrânî-sıfâta nasıl tesir edebilirdi?” mealinde olan bu nazm-ı gü-zîn, fakîre dergâhın ihtirâkına sa'y eden cehennemî mahlûkların kûşîş-i bî-fâidesini hatırlattı. Vâkıan o nemrûd-menişânın şerâr-ı mel'aneti, o dârû'l-ahrârın bir kısmını yakmış, lâkin orada yaşayan ahrâr ve efkâra tesir edememişti.

Cenâb-ı Azîzün zü'ntikâm'a hezârân hamd ü sena olsun ki o huffâş-sîretân, bir za-man şems-i Mevleviyyetin imhâsına çalışırken şimdi şa'saa-i pertev-feşânı görmekle baykuş gibi karanlık viranelere çekilmeye mecbur oldular. O gibi siyeh-dillere:

شمع حق را پف کنی تو ای عجز
هم تو سوزی هم دهان ای کنده پوز^{۳۸}

demdemesiyle hitâb eder ve tarîk-ı celîlimizin i'tilâ-yı şan ve şerefi temennîsinde

این سماع مولوی مسموع بادا تا ابد
وین لوائی معنوی مرفوع بادا تا ابد^{۳۹}

37 “Ateş İbrahim’e diş geçiremedi. Hakk’ın seçkini olunca rüzgâr onu nasıl ısırabilir?” Mesnevi-yi Ma’nevî, s. 41.

38 “A kocakarı, sen Hakk’ın mumunu üflüyorsun, bu aydınlıktan daha zahir olan ne var? Söyle.” Mesnevi-yi Ma’nevî, s. 1003.

39 Bu beyit aşağıdaki Mevlevî semâina aittir:

وین لوائی معنوی مرفوع بادا تا ابد
این سماع مولوی مسموع بادا تا ابد

این سماع مولوی مسموع بادا تا ابد
عاشقان فیض حق را اجتماع و استماع

“Bu Mevlevî semâi sonsuza kadar işitilsin ve bu ma’nevî sancak sonsuza kadar yücelsin. Hak feyzinin âşıkları toplanıp dinlesin. Bu Mevlevî semâi sonsuza kadar işitilsin.” Çilehâne Mektupları, s. 52-53; Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 842.

Bu semâa, Tâhirü'l-Mevlevî şöyle cevap vermiştir.

وین طعام معنوی مخلوط بادا تا ابد
این سماع مولوی مسموع بادا تا ابد

این سماع مولوی مسموع بادا تا ابد
اکلان خوان حق را از برای اشتیاع

“Bu Mevlevî sofrası sonsuza kadar serili kalsın. Bu ma’nevî yemek sonsuza kadar pişsin. Hak sofrasında yemek yiyenlerin doyması için bu Mevlevî sofrası sonsuza kadar serili kalsın.” Çilehâne Mektupları, s. 52-53; Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 842.

niyâzıyla hatm-i kelâm eylerim.

Sânihât-ı kudsiyyesinde Şeyhî tahallüs buyuran Hazret-i Azîz ile mahlas-ı şâirânesi Ahkar olan Dîvân-ı Muhâsebât Reisi Zühdî Bey Efendi'nin müşterek bir gazelleri:

Remel: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Şeyhi Kûh u sahrâ-yı cünûnda ben ki cevân eyledim

Ahkar Cûları te'sîr-i efgânımla giryân eyledim

Ahkar Öyle bir vâdî-i ye'se sâlikim ki reşk ile

Şeyhi Kays ile Ferhâd'ı ol vâdîde hayrân eyledim

Şeyhi Eyleyip âzâde-i kayd-ı mahabbet gönlümü

Ahkar Vâkıf-ı esrâr-ı aşk-ı Zât-ı Sübhân eyledim

Ahkar Dil esîr-i çâh u zindân-ı anâsırken anı

Şeyhi Mülk-i istiğnâda taht-ı aşka sultân eyledim

Şeyhi Çâk edip delk-ı vücûdu aşk-ı hestî-sûz ile

Ahkar Ma vü men bünyâdını bir demde vîrân eyledim

Ahkar Verdim ikrâr-ı fenâfillâh terk-i terk edip

Şeyhi Matbah-ı fakr-ı etemde cânı üryân eyledim

Şeyhi Lâne sâz-ı şâhsâr-ı aşk olaldan bâz-ı dil

Ahkar Tâir-i kudsî gibi tâ arşa tayrân eyledim

Ahkar Şâh-bâz-ı cidd ü cehdi şeh-per-i tevhîd ile

Şeyhi Evc-i kurb-ı Hazret'e her lahza perrân eyledim

Şeyhi Yandı perr ü bâl kasdı kaldı Cibrîl-i hîred

Ahkar Seyr-fillâha varıp tefrîdi iz'ân eyledim

Ahkar Pîr-i mey sahbâ-be-dest can attı istikbâlîme

Şeyhi Ol zaman ki azm-i bezm-i Şâh-ı hûbân eyledim

Şeyhi Pâsbân-ı kârbân-ı râh-ı Hakk'ım çünkü ben

Ahkar Savb-ı maksûdu bütün uşşâka i'lân eyledim

Ahkar Devlet-i sermed erişti hamdülillâh sıdk ile

Şeyhi Kendimi kıtmîr-i bâb-ı Şîr-i Yezdân eyledim

Şeyhi Dergeh-i Mollâ-yı Rûm'a eyleyip vakf-ı vücûd
Ahkar Ahkar-âsâ niçe bin giryânı handân eyledim

Ahkar Mesnevî'den terbiyet-yâb-ı füyûzât eyleyip
Şeyhi Şeyhiyâ tıfl-ı dili bir merd-i meydân eyledim⁴⁰

Cenâb-ı Şeyh'in diğeri bir gazel-i ârifânesi:

Muzâri': Mef'ûlü fâilâtü mefâilü fâilün

Âşık hemîşe nâle vü âh eylemek gerek
Yârin yolunda cismi tebâh eylemek gerek
Can vermeyince şâhid-i aşk eylemez zuhûr
Başın fedâyı arbede-gâh eylemek gerek
Düştü hevâ-yı dâne-i ruhsâra murg-ı dil
Pâ-best-i kayd-ı zülf-i siyâh eylemek gerek
Gönlüm asıldı kaldı ser-i târ-ı perçeme
Girdi hatâyaya varsa günâh eylemek gerek
Derk eylemez hakâyıkı her vasle-pûş olan
Ser-pûş-ı Mevlevîyi külâh eylemek gerek
Ser-menzil-i hakîkate ermek diler isen
Dergâh-ı Pîr'i püşt ü penâh eylemek gerek
Şeyhî Cenâb-ı Ahkar-ı aşk âşinâ gibi
Bir Mevlevîyi hem-dem-i râh eylemek gerek⁴¹

İki Rubâisi:

Revnaq-dih-i mümkinât olan Mevlânâ

⁴⁰ Sefîne-i Evliyâ, V, 247; Yenikapı Mevlevihanesi, s. 183-184. Bu müşterek gazel Tâhirü'l-Mevlevî tarafından tanzir edilmiştir:

Kûh u sahrâ-yı cünûnda ben ki cevân eyledim
Kays ile Ferhâd'ı ol vâdide hayrân eyledim
Lâne-sâz-ı şâh-sâr-ı aşk olal'dan bâz-ı dil
Evc-i kurb-i hazrete her lahza perrân eyledim
Yandı per ü bâl kastı kaldım Cibrîl-i hired
Ol zamân ki azm-i bezm-i şâh-ı hûbân eyledim
Pâs-bân-ı kârbân-ı râh-ı Hakk'ım çünkü ben
Kendimi kıtmîr-i bâb-ı şîr-i Yezdân eyledim
Der-geh-i Mollâ-yı Rûm'a eyleyip vakf-ı vücûd
Şeyhiyâ tıfl-ı dili bir merd-i merdân eyledim

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 99-100.

⁴¹ Yenikapı Mevlevihanesi, s. 184-185.

Ârâyiş-i kâinât olan Mevlânâ
 Dünyâda ve âhirette dest-gîrim ol
 Dil-mürdelere hayât olan Mevlânâ⁴²
 Ey mefhar-ı evvelîn olan Mevlânâ
 Ey melce-i âhirîn olan Mevlânâ
 Dervişlerini hakîkate vâsıl kıl
 Ey hâdi-i râh-ı dîn olan Mevlânâ⁴³

Maârif Nezâreti erkân-ı kirâmından Ziya Beyefendi'nin Bursa İdâdî-i Mülkî'si müdüriyetinde bulunduğu sırada Cenâb-ı Aziz'den vuku bulan bazı istîzâhâtına cevâben tahrir buyurdıkları îzâhâtname-i mürşidânenin müsveddesi nezd-i âcizânemde kalmış olduğundan teberrüken suretini ber-vech-i âtî yazıyorum:

Fî 21 Mayıs sene 313 tarihiyle irsâline inâyet buyurulan iltifâtname-i kerem-i allâ-meleri vâsıl-ı dest-i ta'zîm ve ibcâl oldu. İbzâl ve râygân buyurulan taattûfât ve teveccühât-ı lutf-ı gâyât-ı mün'imâneleri bâis-i memnûniyyet-i kesîre ve mahzûziyyet-i vefîre olmakla îfâ-yı vecîbe-i şükr ü mahmedete mübâderet kılındı.

Takdîm-i cevâbnâmenin şimdiye kadar teehhürü, hayli müddetten beri esîr-i has-tegî ve ıztırâb bulunduğumdan ileri gelmekle, bu babda vuku bulan kusûr-ı zarûriyyu's-sudûrun affını temenni ile alâ-kadri'l-istitâa terkîm-ı cevâba ibtidâr ederim. Gerçi istî-zâh buyurulan mesâile i'tâ-yı cevâb, bidâasızlığım cihetle had ve mikdâr-ı dervîşânem-den hariç ve bu babda adem-i iktidârım zahir ise de وَأَمَّا وَالسَّائِلِ فَلَا تَنْهَرُ⁴⁴ emr-i celîline icabet, her halde vacib ve elzem bulunduğundan, bildiğim kadar birkaç söz söylemeğe cesaret ettim.

⁴² Yenikapı Mevlevihanesi, s. 185. Celâleddin Efendi'nin bu rubaisini Tâhirü'l-Mevlevî tanzir etmiştir:

Ey neş'e-dih-i gamîn olan Mevlânâ
 Şâdî-i dil-i hazîn olan Mevlânâ
 Kurtar bizi hestî-i ademden lillâh
 Ey dâd-res-i enîn olan Mevlânâ

Mir'ât-ı Hazret-i Mevlânâ, s. 24; Çilehâne Mektupları, s. 95-96; Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 854.

⁴³ Yenikapı Mevlevihanesi, s. 185. Celâleddin Efendi'nin bu rubaisini de yine Tâhirü'l-Mevlevî tanzir etmiştir:

Ey matla'-ı Şems-i dîn olan Mevlânâ
 Bürhân-ı dili yakîn olan Mevlânâ
 Öldür bizi aşkınlâ be-hakk-ı Zer-küb
 Ey tâb-ı Hüsâm-ı dîn olan Mevlânâ

Çilehâne Mektupları, s. 95-96; Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, s. 855.

⁴⁴ "Dilenciyi de azarlama", Kur'an, 93/10.

Ma'lûm-ı dakâyık-melzûm-ı fatânet-simâtlarıdır ki inde ehli't-tahkîk te'lîf-i kü-tübde bir takım şerâit vardır. Başlıcalarından biri o kitabın mevzuu olan ilim ve fenne müellifin kemâliyle vukûfu ve o ilme vukufu ve o ilme teferru' eyleyen birtakım fûnûna dahi ittîlâ'-ı tâmmı bulunmasıdır. Kezalik tercüme ve şerhte dahi bu şartlarla beraber mütercim veya şârihin tercüme veya şerh eyleyeceği kitabın müellifinin mezhep ve meşrebini belki tercüme-i hâlini hakkıyla bilmek ve o kitabın telifinden müellifin garazı ne olduğuna kemaliyle vakıf olmaktır. Eğer bu şerâit bulunmazsa gerek telifte ve gerek tercüme ve şerhte hatadan salim olmak mümkün olmadığı misillü belki o ilme ve müellife ve o kitaba ve onu mütalaa edecek kimselere zulm eylemiş ve bu sebeple dünya ve ahirette muâteb olmuş olur. İmdi işbu mukaddimecikte beyan kılınan şurût, Mesnevi hakkında tatbik edildikte her veçhile hakikat meydana çıkar. Şöyle ki evvelâ Cenâb-ı Pîr-i dest-gîr beşinci ve altıncı ciltlerde:

مثنوی ما دکان وحدت است هر چه غیر وحدت آمد آن بت است ٤٥

buyurdıkları cihetle Mesnevî-i Şerîf-i saâdet-redîfin mevzuu sırf ilm-i hakîkat ve fenn-i vahdettir. Vahdet-i vücûd ise işbu ilm-i hakîkatın mesailinden bir meseledir. Hazret-i Pîr'in "sonradan tekmîl-i merâtib-i velâyet ve tetmîm-i Mevleviyyet buyurması sebebiyle altı ciltte vahdet-i vücûda kail olmuş iken vahdet-i vücûd meselesini bilahare red ve cerh eylemiştir." sözü sarf-ı hezeyân ve sahibine ziyandır ki bu söz, vahdet-i vücûd, ne demek olduğunu bilmemek ve anlamamaktan ileri gelir. Bununla beraber eğer Hz Mevlânâ evvelâ yedinci ciltte de bu meseleyi reddetmiş olsa idi evvelce kail olduğu vahdet-i vücûddan bâhis olan altı cilt Mesnevî'yi neşr etmeyip belki bendeganını ve alhusus Çelebi Hüsameddin hazretlerini ondan men ve nehy etmeleri lâzım gelirdi. Halbuki 46 كَالشَّمْسِ فِي وَسْطِ النَّهَارِ أَظْهَرُ olan bu altı cilt Mesnevî'dir. Bâhusus zamân-ı âlîlerine karîb yazılan mesneviler altı cilt üzerine olup yedinci olarak bir varak dahi yoktur. İşte ma'lûm oldu ki bu gibi sözler hiçbir vech ile nazar-ı i'tibâra alınmaya şayan değildir.

Sâniyen: Ânifen beyan kılındığı üzere kitâb-ı hakîkat-nisâbın mevzuu ilm-i hakîkat ve vahdet olduğu ecilden bu kitâb-ı münîfi değil şerh ve tercüme eylemek hatta hakkıyla anlamak bile o ilm-i hakîkat ve fen ve vahdete hakkıyla âlim ve vakıf ve sâhib-i zevk ve hâl olmaya mütevakıf olduğu gibi müellifi olan Cenâb-ı Mollâ-yı Rûmî'nin neşesini ve meşreb ve ahvâlini dahi iyice bilmek lâzım ve lâbüddür. Yoksa bu şurût mevcut olmadan mütercim veya şârihlik sıfatıyla ortaya

45 "Bizim Mesnevi'miz birlik dükkânıdır, orada birden başka ne görürsen puttur o." Mesnevi-yi Ma'nevî, s. 979.

46 "Gün ortasında güneş gibi apaçık."

atılıvermek ve bu hususta aklına ve diline geleni söylemek sırf bir cür'et-i küstâhâne ve bî-edebânededen başka bir şey değildir.

Âbidin Paşa'nın birinci tab olunan şerhinde altıncı cildi ikiye taksim ile nısfının yedinci itibar edilmesi ber-vech-i ma'rûz bilâ-tahkîk ve tedkîk hemen görülen şeyi yazıvermekten ileri gelmiştir ki bunun menşei bundan yirmi beş - otuz sene mukaddem Haffaf Hacı Hasan Dede'nin İstanbul'da tab ettirdiği Ankaravî şerhinin altıncı cildinin hacmi büyücek olmasından naşi ikiye ayrılarak tab edilmesinden ibarettir ki bu da o nüsha-i matbûaya mahsustur. Bundan yedinci cilt tasavvuru lâzım gelmez. Hatta Paşa-yı müşârün-ileyhin sonradan eylemiş olduğu tahkike mebni olmalı ki şerhlerinin birinci cildinin ikinci ve üçüncü defaki tabında mukaddime-i mezkûrede bundan hiç bahs olunmamıştır. Gerçi şârih-i Mesnevî İsmail Ankaravî hazretleri üçüncü cildin şerhi mukaddimesinde üçüncü cildi kalb-i Mesnevî kılmak için ibtidâ-yı Mesnevî'deki on sekiz beyt-i şerîfi bir cild itibar ederek mecmû'-ı Mesnevî-i Şerîf'in bu tertip ile yedi cilt olduğunu izah ve beyan buyurmuşlarsa da bu da hiç delil ve esere müstenid değildir. Belki sonradan yedinci cild olmak üzere Hazret-i Pîr'e izz ü isnad olunan kitâb-ı ma'hûdu mecburen kabul ve şerh eylemesiyle merdud ve menkuz olduğu erbâb-ı tedkîk nezdinde muayyendir. İdrîs-i Bitlisî'nin telifi olan kitâb-ı ma'hûda gelince onun sırf vahiy ve ilhâm-ı Rabbânî olan Mesnevî-i Mevlevî'den olmadığı ehl-i tahkîk ve erbâb-ı ma'rifet içinde ezhar mine's-ş-şems hüveyda olduğu misillü Cenâb-ı Müellif-i a'zamın altıncı cildin ibtidasında:

پیشکش می آرمت ای معنوی قسم سادس در تمام مثنوی
شش جهت را نور ده زین شش صحف کی یطوف حوله من لم یطوف ۴۷

buyurmalarıyla ve mahdûm-ı âlîleri Sultan Veled hazretlerinin altıncı cildin nihayetinde hatimeleri bulunmasıyla müstedlel ve müberhen olmakla, bu husus şâyân-ı bahs ü münâzara değildir. Ancak şuraya kadar olan ma'rûzât-ı mücmele-i fakîrânem bazı gûne tafsilâtı muktezî ise de bu gibi tafsilâtın kâğıt üzerinde beyan ve inbâsı müteassir olduğundan inşâallâhu'r-rahmân mülâkât-ı aliyyeleriyle teşerrûf edildikte müdâvele-i efkâr kılınır.

Hazret-i Fahr-i kâinât sallallâhu aleyhi ve âlihi vesellem Efendimiz hazretlerinin kisve-i seniyyeleri hakkındaki istifsâra gelince: Câmiu's-sağîr'in "kâne" bâbında mezkûrdur ki

47 "Ey manevî (er), Mesnevî'yi tamamlamak üzere altıncı bölümü sana armağan olarak sunuyorum. Bu altı kitapla, altı yöne ışık saç da dolaşmayan çevresinde dolaşsın." Mesnevi-yi Ma'nevî, s. 915.

كَانَ يَلْبَسُ قَلَنْسُوَّةً بَيْضَاءَ - بَفَتْحِ الْقَافِ وَاللَّامِ وَ سُكُونِ النُّونِ وَ ضَمِّ الْمُهْمَلَةِ - مِنْ
مَلَأِيسِ الرَّأْسِ كَالْبُرْنُسِ الَّتِي تَحْتِ الْعَمَامَةِ (عَنْ ابْنِ عَمَرَ) بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ (كَانَ يَلْبَسُ الْقَلَانِسَ
الْيَمَانِيَّةَ وَ هُنَّ الْبَيْضُ الْمَضْرِبَةُ وَ يَلْبَسُ دَوَاتِ الْأَذَانِ فِي الْحَرْبِ وَ كَانَ رُبَّمَا نَزَعَ قَلَنْسُوَّتَهُ فَجَعَلَهَا
سُنْرَةً بَيْنَ يَدَيْهِ وَ هُوَ يُصَلِّي) إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ٤٨

İşbu ehâdis-i şerîfeden ve şârih İmam Münâvî'nin izah ve beyanından istidlâl ve istinbat olunduğuna göre Hazret-i Fahr-i kâinât aleyhi ve âlihi efdalü't-tahiyyât Efendimiz hazretleri bürnüs nevinden gerek amâme ile gerek amâmesiz İكَتَسَا قَلَنْسُوَّةٌ ve bazen hîn-i salâtta kalansövelerini sütre ittihaz buyurdıkları sabit olduğu gibi, “bürnüs” kelimesinde Tercüme-i Kâmûs'ta⁴⁹ “kunzuf” vezninde bir kesim baş kisveti ismidir ki Mevlevî külâhı gibi uzun olur ve şarihin beyanına göre asl-ı bürnüs, selefte Mevlevî kisveti gibi bir uzun kalansöve idi ki ulemaya mahsus idi قَلَنْسُوَّةٌ طَوِيلَةٌ⁵⁰ denilmesi ve tepme geçeden olması ve sütre ittihaz kılınmak için biraz boyluca bulunması lâzım geleceği cihetle külâh-ı Mevleviyyenin sallallâhu aleyhi ve âlihi ve sellem Efendimiz hazretlerinin iktisâ buyurdıkları kalansöveye müşabeheti bazı erbâb-ı maârif tarafından zan ve beyan olunmuştur. Allâhu ve Rasûluhu a'lem.

Azizimizin mürîd-i mahlası ve tabîb-i müdâvîsi olup, Tamâşâ gazetesinde şeyhimize ait makâlâtı mütâlaa eden Dr. Galib Bey biraderimiz tarafından fakire gönderilen bir tezkirenin bazı fikirâtı hazret-i merhûma ait olduğundan şuraya ilâve ettim.

Temâşâ'nın üç numaralı nüshasında mübeccel ve muhterem ve şehîd-i hürriyet büyük şeyhimizin nâm-ı mübârekini ve zât-ı dervîşânelerinin hissiyât-ı kalbiyye-i samî-mânelerini okudum.

Azizimizin te'yîd ve te'kid-i hâtırâtı bizim mukaddes vazifemizdir. Elbette hizmet-i dervîşâne ve ma'nevîyyenizle Hazret-i Şeyh'ten olan istifazeniz benim iktisab et-tiğimden pek fazladır. Bunu hakkıyla takdir ederim.

Marûzatım te'yîd-i hâtırâta vesile olsun içindir. Efkâr-ı umûmiyyede cereyan eden ahvâli görüp de verâset-i fikriyyesine

48 Krş.

كَانَ يَلْبَسُ الْقَلَانِسَ تَحْتِ الْعَمَامَةِ وَ يَغْيِرُ الْعَمَامَةَ وَ يَلْبَسُ الْعَمَامَةَ بَغْيِرِ قَلَانِسٍ وَ كَانَ يَلْبَسُ الْقَلَانِسَ الْيَمَانِيَّةَ وَ هُنَّ الْبَيْضُ الْمَضْرِبَةُ ... وَ كَانَ رُبَّمَا نَزَعَ قَلَنْسُوَّتَهُ فَجَعَلَهَا سُنْرَةً بَيْنَ يَدَيْهِ وَ هُوَ يُصَلِّي ...

“Hz. Peygamber, bazen sarıklı bazen de sarıksız olarak kalansöve giyerdi. Onun giydiği kalansöveler Yemen'in Muzar kabilesine nispet edilen beyaz renkli kalansövelerdir... Hz. Peygamber bazen de kalansövesini namaz kılariken çıkarıp sütre olarak önüne koyardı.” Câmiu's-sağîr, II, 440.

49 Tercümetü'l-Kâmûs (Okyanus), II, 278.

50 “Rivayet edilir ki Hz. Peygamber, üzerinde bir bornos yani uzun bir kalansöve olduğu halde geldi.”

velevki küllî ve cüz'î malik bulunanların, kendisinin ber-hayât olduğu farz olduğu halde ifa edeceği hıdemâtı meslek-i Hazret-i Şeyh'e tebeyyetle yine onun bugün sâkit ve sâmit fakat devr-i istibdâdda nâfiz ve fa'âl lisanından tercümeğe teşebbüs etmeleri menâfi-i umûmiyyeye hizmet olur zannındayım. Bu zan ta 11 Temmuz tarihinden beri fikrimde cây-gîr ise de şu kalem-i acz ü meskenet ile o lisân-ı hakikat ve feyz-âveri tercümeğe kendimde iktidar görememiş idim. O vazifeyi Şeyhimizin lisân-ı hakikat-beyânına hasbe't-tarîk siz daha vakıfsınız. İhtisâsâtı-ı husû-siyyesine ise hasbe'l-meslek fakiriniz vakıfım.

O; hürriyeti, müsâvâtı çoktan ilân etmişti. Hangi bir ictime olurdum ki bugün hâl-i perîşânîsiyle bütün mevcudiyetiyle şehîd-i hürriyet olduğunu gösteren o binâ-yı muhterem müdâvimînine fikr-i hürriyet telkin etmesin. Tarassud ve tecessüs-i ahvâl için sûret-i mütenevviada dergâha sokulanlar bir müddet mürurunda ya kendi kendilerine çekilmiyor veyahud intisâb-ı tâm-ı vicdânî ile rabt-ı kalb eylemiyor mu idiler?

Bütün jurnallere rağmen icra olunan tehdidata ehemmiyet verdirmeyen o zarafet, o siyaset, o kiyaset bizi toplamıyor mu idi? O kırmızı fesler, mel'un asesler neye muttali oluyorlar idi? Evet kardeşim! İddia ederim ki o büyük şeyhimiz, o şeyh-i hürriyetimiz bugün namları tebcil edilenlerden daha mukaddes, daha muhteremdir. Çünkü o, büyük bir fatanetle, büyük bir metanetle istibdadın taht-ı kahrında, zahiren zencîr-i mel'anetle bağlanmış olduğu halde kuvve-i beşeriyenin fevkinde bir kudret-i i'câz-kârâne ile tarikatte olan mücahedatı gibi bir mücâhid-i gayûr idi.

Ah! ... O sağ olmalı idi. Fakat takdîrât-ı ezeliyye. Tecelliyât-ı sübhâniyye... سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا 51

Şuracıkta zarâfet-i mahsûsuna dâll olan berâhînden bahsetmeyeceğim. Yalnız efkâr-ı siyâsiyesinden menfaat-ı umûmiyyeyi bi-hakkın temine medar olacak efkârının başlıca birisinden bahsedeceğim.

Bir gün kendinden vaki olan bir sual üzerine o vaz'iyet-i ma'lûme-i câzibe-dârı ve melâhim-i vechiyyesinde letâfet-i ma'neviyye-i mahsûsasıyla: Oğlum! "Bir devletin şan ve şerefi, saadet ve şevketi, kudret ve satveti, terakkî ve teâlîsi efrâd-ı milletin şahsında adlin vücuduna mütevakkıftır. Bu adl-i şahsî temin edilemezse devlette adalet ve adalet olmayan devlette ise beka olamaz." buyurmuşlardı.

İşte bu gün terakkî ve teâlî için esbâb-ı hakikiyye sırasında gösterilmeğe çalışılan: teşebbüs-i şahsî yerine adl-i şahsînin ikamesi ve

51 "Duyduk ve itaat ettik", Kur'an, 2/285.

bu surette tayy-ı merâhil edilmesi gâye-i maksad olan refahı temin edecektir.

Sizin matbuata intisabınız ve tarz-ı tahrîrde olan vukufunuz bu meseleyi ortaya at-malıdır. Hem şeyhimiz lisanından atılmalıdır. Bu itiraz götürmez bir hakikattir.

Tarz-ı ifâdemden müsteban olacağı üzere kuvve-i kalemiyyem gazete sütunlarına geçecek derecede değildir.

Bu vazifeyi size bırakıyorum. Adl-i şahsî temin edilmez ise hiçbir şey temin edile-meyecektir. Ağrâz-ı şahsiye, haset, mel'ânet, rüşvet hep adl-i şahsînin vücuduyla bertaraf olur.

Adl-i şahsî olmaz ise teşebbüs-i şahsîden bir menfaat temin edilemez. Adl-i şahsî temin edilir ise merkezîyet, adem-i merkezîyete lüzum bile kalmaz. Bugün Anglosak-sonlardaki terakki adl-i şahsînin temini iledir.

Anglo-saksonluk adl-i şahsîyi temin etmişti. Adl-i şahsî Anglo-saksonları i'tilâ ettirdi. O adl-i şahsî ki her Cuma namazında hatibin kıraat eylediği ⁵²إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ emr-i İlâhîsiyle memur olduğumuz adl, Anglo-saksonları bu mertebe-i ulviyyete îsâl ey-ledi. Biz, ah biz gafiller... Hâlâ gafil, hâlâ mahrûm-ı fikr budalalar.

Nerelerdeyiz, neden bahsediyoruz. Ah şeyhim! Kalk da hâli gör! Ah biz pek zavallı imişiz. Hakikat diye kabul edilen ve imtisaline çalışılan fikre bakınız! Şu millet-perver, vatan-perverlerin enzârına îsâl-i hakâyık, ashâb-ı vicdanın vazifesidir.

Ah o büyük meziyet, o büyük haslet (adalet) ne büyük diplomat, ne keskin silahtır. Emr-i İlâhîye itaat edelim, adalet öğrenelim.

Nefsimizi, şahsımızı adl ile terbiye edelim. Adlimiz olmazsa ne vahdet-i milliy-yeyi, ne terakkiyi temin edebilir, ne de rahat ederiz. İşte ahval, işte maza, işte vukûât-ı târîhiye büyük birer delil.

Murâkabe-i ahlâkiyyeye başlayalım. Efrâda adl-i şahsînin takririne gayret edelim. Şeyhimizin pek hakikat, pek ciddi olan nasâyihîyle âmil olalım. Her şeyden evvel her noktadan evvel bu nükteyi düşünelim. Mekteplerimizi açalım. Adl-i şahsîyi telkin edelim. Bizim muhtac olduğumuz, yalnız muhtac olduğumuz ve bundan başka hiçbir şeye muhtac olmadığımız ve daha doğrusu her şeyden bizi müstağni kılacak adalettir, adalet. Bunu temin edemez isek bize pek

⁵² “Şüphesiz ki Allah adaleti emrediyor.” Kur’an, 90/1.

yazık, hem pek yazık olacaktır. عَدَلْ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً. 53 Bâkî arz-ı ihtirâmât eylerim kardeşim.

Yenikapı Mevlevihanesi'nde seccâde-nişîn-i irşâd ve reh-nümâ-yı tarîk-ı sedâd ve reşâd olan meşâyih-ı kirâm kaddesallâhu esrâruhum hazerâtının esâmi-i şerîfeleriyle müddet-i meşihatlarını mübeyyin, Divân-ı Muhâsebât Reisi Zühdi Bey tarafından tanzim olunan bir neşîde-i garrâdır.

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Hudâ İstanbul'u envâr-ı feyze eyleyip meclâ
Göründü bunda esrâr-ı kemâl-i Hazret-i Mollâ
İşâretle gelip bu şehre bir merd-i velî-sîret
Yenikapı'da tuttu cây-ı nev çün cennet-i a'lâ
Görüp ol zât-ı istiğnâ-şîârı çeşm-i ibretle
Muhammed nâm Efendî eyledi bir hânkâh inşâ
“Yenikapı'da yaptı Yazıcı Bey Mevlevîhâne”
Diye inşâd olunmuş ol zaman târîh-i müstesnâ

1006

Hezec: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Kemâl-i sırr-ı Ahmed rû-nümâ oldu bu der-gehte
Tamam dört yıl devâm etti füyûz-ı Şems-i Mevlânâ
Kemâl Ahmed Dede nâ-gâh azm-i bâğ-ı kuds etti
Toğanî Şeyh Ahmed oldu bâz-ı eşheb-i ma'nâ
O şeh-bâz-ı velâyet tam otuz yıl cây-ı irşâdî
Edip tezyîn, nihâyet cây-ı oldu âlem-i bâlâ
Olup câm-ı mahabbetle Sabûhî Ahmed-i ekmel
Bu işret-gâhı feyz-i akdese sâkî-i bî-hemtâ
Nice uşşâkı ser-mest etti sahbâ-yı irâdetle
Felek on yeddi yılda eyledi bu bezmi de ifnâ
Cenâb-ı Hâcî Ahmed câ-nişîn oldu Sabûhî'ye
Yigirmi bir sene âyîn-i aşkı eyledi icrâ

53 “Bir an adil olmak, yetmiş yıl ibadet etmekten daha hayırlıdır.” Krş. عَدَلْ يَوْمٍ وَاحِدٍ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً : “Bir gün adaletle yönetmek, altmış yıl ibadet etmekten daha faziletlidir.” Keşfu'l-hafâ, II, 58.

Çıkıp kürsî-i irşâda Cenâb-ı Ahmed-i Kârî
 Okuttu on iki yıl halka ders-i alleme'l-esmâ
 Erenler yolladı Şeyh Ahmed-i Nâcî'yi himmetle
 Otuz üç sâl oldu zâtı uşşâka kerem-bahşâ
 Serîr-i Mısır-ı irşâdı vücûduyla edip tezyîn
 Nesib Yusuf Dede üç yılda oldu âzim-i me'vâ
 Cenâb-ı Ârifî Ahmed Dede iclâl ile oldu
 Tamam on bir sene bu hângehde mürşid-i vâlâ
 Muhammed-nâm şeyh-i Mesnevî-hân ol koca mürşid
 Meşihat postuna el-hak görüldü lâyıık u ahrâ
 Olup ol pîr, isr-i pîre tam on bir sene pey-rev
 Nihâyette makâmı oldu cây-ı kurb-ı *ev ednâ*⁵⁴
 Asâ-yı terbiyet der-kef gelip Mûsâ Safiyyullâh
 Tecellî-gâh oldu hângeh-i mânende-i Sînâ
 O hem-nâm-ı Kelîmullâh bu der-gâhta tamam nüh sâl
 Cihâna etti irşâd ile izhâr-ı yed-i beyzâ
 Olunca âzim-i Tûr-ı tecellî Hazret-i Mûsâ
 Makâmında Muhammed Nûri zâhir oldu Şems-âsâ
 Gidip Küçük Muhammed on sekiz yılda su-yi vasla
 Tulû' etti sipîhr-i ma'rifetten bir meh-i garrâ
 Hilâfet müntakıl oldu Muhammed'den Ebûbekr'e
 Bu sırrı fehmedenler dediler sıdk ile âmennâ
 Otuz yıl fer verip seccâde-i irşâda ol mürşid
 Yerine eyledi ferzend-i kudsî-seyr ten ibkâ
 Semiyî-yi şîr-i Hak şiblû'l-esed Seyyid Alî Nutkî
 Makâm-ı vâlidinde eyledi çok mürdeyi ihyâ
 Bunun da müddet-i irşâdı sî sâle erişdikde
 Cenâb-ı dâderi oldu ona ni'me'l-bedel hakkâ
 Ebu'l-feyz-i velâyet Şeyh Nâsır Hazret-i Bâkî
 Zülâl-i aşk ile süllâk-ı Hakk'ı eyledi irvâ

54 فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى: "O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu." Kur'ân, 53/9.

Bu hurşîd-i kerâmet on yedi yılda ufûl etti
 Yerine geldi neclî Şeyh Hüsni-i melek-sîmâ
 Dokuz yılda o gevher-pâre oldu aslına râci'
 Makâmı ammi Şeyh Abdurrahîm'e oldu vâlâca
 İki yılda bu da halvet-serây-ı vahdete gitti
 Zuhûr etti yerinde feyz-i aşka *kenzü la-yefnâ*⁵⁵
 Gıyâs-ı derd-mendân gavs-ı a'zam Hazret-i Osmân
 Salâh-ı dîn ü millet vâris-i esrâr-ı Mevlânâ
 Serîr-ârâ-yı irşâd eyledi Allâh ol zâtı
 Bu der-geh oldu ol dem feyz-i aşka rûşenâ meclâ
 Velâyet zâtına mevrûs ecdâd-ı kirâmından
 Hilâfet kendine ihsân-ı hâs-ı Hazret-i Mevlâ
 Ulûm-ı zâhir ü bâtında zâtı hâce-i evvel
 Rümûz-ı Mesnevî hallinde takrîr-i güher-bahşâ
 Reşâdet müddeti elli yedi sâle erişdikde
 Cihândan mesned-i irşâddan gösterdi istiğnâ
 Harem-gâh-ı visâl-i Hakk'a âzim olduğu demde
 Cihânı lerze-nâk etti giriv ü âh ü vâveylâ
 Rûûs-ı bî-kesâna sâye saldı Şeyh Celâleddin
 İlâhî haşre dek memdûd ola ol sâye-i vâlâ
 Bu Ahkar kem-teri de hisse-yâb-ı feyz-i akdes kıl
 Be-hakk-ı âl-i Peygamber be-câh-ı sırr-ı Mevlânâ

Lâhikâ:

Hezec: Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün
 Olup yigirm'iki yıl Şeyh Celâleddin Efendi'nin
 Füyûz-ı yümn-i enfâsı kulûb-ı mürdeye İsâ
 Nihâyet gitti Allah'a o şeyh-i ârif ü ekmel
 Makâmında Cenâb-ı Şeyh Bâkî oldu feyz-efzâ
 Müebbed kıl makâmında anı ey Hâlık-ı ekvân
 Be-sırr-ı Şems-i Tebrîzî, be-aşk-ı zât-ı Mevlânâ

55 *الْفَنَاءَةُ مَالٌ لَا يَنْفَدُ وَ كَنْزٌ لَا يَفْنَى*: "Kanaat bitmeyen bir mal ve tükenmeyen bir hazinedir." Keşfü'l-hafâ', II, 102.

Şâir-i meâlî-güftâr Suud Bey biraderimizin risalemiz hakkında bir kıt'a-i garrâsı:

Eser değil bu, bir âyîne der-geh-i enzâra
Eder sahâîfî arz-ı cemâl-i Mevlânâ
O zâtı etmede ta'rîf kim anıldıkça
“Gelir zebânlara ism-i celâl-i Mevlânâ”

KAYNAKLAR

- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-hafâ' ve müzîlu'l-ilbâs amme's-tehere mine'l-ehâdîsi alâ elsineti'n-nâs*, I-II, Beyrut 1408/1988.
- Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, haz. Hasibe Mazıoğlu, Ankara 1987.
- Atalay, Mehmet, *Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları*, Erzurum 2005.
- Câmiu's-sağır, bk. Suyûtî.
- Çilehâne Mektupları, bk. Olgun, Tahir.
- Dihhudâ, Ali Ekber, *Emsâl ve Hikem*, I-IV, Tahran 1376 hş.
- Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Tenkitledir Metin)*, haz. Sibel Üst, basılmamış Doktora tezi, Erzurum 2011, s. 1872.
- Emsâl ve Hikem, bk. Dihhudâ.
- Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, yayına haz. Aydın Sami Güneyçal, İnceleyen: Mustafa Çiçekler, Ankara 2010.
- Göçgün, Önder, *Namık Kemal'in Şairliği ve Bütün Şiirleri*, Ankara 1999.
- Hasen-i Enverî, *Ferheng-i Bozorg-i Suhan*, I-VIII, Tahran 1381 hş.
- İhtifalci Mehmet Ziya Bey, *Yenikapı Mevlevihanesi*, haz. Murat A. Karavelioğlu, İstanbul 2005.
- Keskin, Neslihan Koç, “Tâhirü'l-Mevlevî'nin Hilye'sine Göre Mevlânâ”, *Erdem*, yıl: 2008, sa. 50, s. 197-221.
- Keşfü'l-hafâ', bk. Aclûnî.
- Mesnevi-yi Ma'nevî, bk. Mevlânâ Celâleddin.
- Mevlânâ Celâleddin, *Mesnevi-yi Ma'nevî*, nşr. R.A. Nicholson, Tahran 1382 hş.
- Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Mesnevi*, I-VI, çev. Derya Örs & Hicabi Kırılancıç, İstanbul 2007.
- Mir'ât-ı Hazret-i Mevlânâ, bk. Tâhirü'l-Mevlevî.
- Muhammed Tâhir, *Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Celâleddin Efendi Merhum*, İstanbul 1326.

Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1995.

Namık Kemal'in Şairliği ve Bütün Şiirleri, bk. Göçgün, Önder.

Olgun, Tahir, *Çilehâne Mektupları*, haz. Cemâl Kurnaz & Gülgün Erişen, Ankara 1995.

Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş & Ali Yılmaz, I-V, İstanbul 2006.

Sefîne-i Evliyâ, bk. Osmânzâde Hüseyin Vassâf.

Suyûtî, İmâm Celâlüddîn b. Ebî Bekr, *el-Câmiu's-sağîr fi ehâdîsi'l-beşîri'n-nezîr*, I-II, Beyrut 1410/1990.

Şâir Anıtları, bk. Tâhirü'l-Mevlevî.

Tâhirü'l-Mevlevî, *Mir'ât-ı Hazret-i Mevlânâ*, İstanbul 1315.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Farsça Divançesi ve Tercümesi, haz. Mehmet Atalay, İstanbul 2007.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe ve Farsça Divanları, bk. Atalay, Mehmet.

Tâhirü'l-Mevlevî, *Şâir Anıtları*, haz. Mehmet Atalay, İstanbul 2008.

Tercümetü'l-Kâmûs (Okyanus), çev. Mütercim Asım Efendi, I-III, İstanbul 1272, II, 278.

Yenikapı Mevlevihanesi, bk. İhtifalci Mehmet Ziya Bey.